

Стопански
факултет

Социално- икономически анализи

Книга 1/2017 (11)

Венелина Цаневска

ДИНАМИКА НА КРЕДИТИТЕ И ЕВОЛЮЦИЯ В АНАЛИЗА НА КРЕДИТНИЯ РИСК В БЪЛГАРСКАТА БАНКОВА СИСТЕМА ЗА ПЕРИОДА 2011 – 2015 г.

LOANS DYNAMICS AND ADVANCE IN THE ANALYSIS OF CREDIT RISK IN BULGARIAN BANKING SYSTEM, 2011 – 2015

Abstract: The article studies loans in the Bulgarian banking system in the period 2011 – 2015. The overall levels of loans, especially “problematic” loans over 90 days expiration, are analyzed. The publication focused on the problems of credit risk assessment, including the provision (depreciation) of assets.

Key words: banks, loans, credit risk, provisioning (depreciation)

Въведение

Настоящото изследване има за *цел* да проследи динамиката на кредитите в банкова система през периода 2011 – 2015 г. и по-конкретно на проблемните кредити, както и на кредитния риск, който те носят.

За реализирането ѝ се поставят следните задачи:

- ✓ проследяване нивото на отпуснати кредити в банковата система през периода 2011 – 2015 г.;
- ✓ преглед на настоящите и бъдещите основни моменти при обезценката на активи.

Обект на изследване в публикацията са кредитите на ниво банкова система през периода 2011 – 2015 г.

Предмет на анализ е кредитният риск.

Настоящата разработка е реализирана с помощта на теоретичния и сравнителния анализ, метода на описанието, включващ фигури и таблици, метода на анализ и синтез.

1. Кредитна дейност за периода 2011 – 2015 г.¹

Кредитната дейност у нас е водеща в дейността на търговските банки и това прави кредитния риск определящ за рисковия профил на банките и банковата система. Кредитният риск е бил и все още е обект на разглеждане и анализиране през годините от редица местни и чуждестранни автори, икономисти и банкери. Голяма част от фалитите в световен мащаб се дължат на концентрация на кредитен риск. Това му отрежда важно място в международните Базелски стандарти – Базел I, Базел II и Базел III.

Базел I е първият международен регулаторен опит да се свържат рисковете, които една банка поема с нейния капитал. Първият Базелски акорд разглежда кредитния риск като основен вид риск в банковата система и се фокусира основно върху него. Той го определя като потенциална ситуация за една банка, в която кредитополучателят или контрагентът няма да успее да изпълни задълженията в

¹ Използваните данни в публикацията са към м. декември на съответните години.

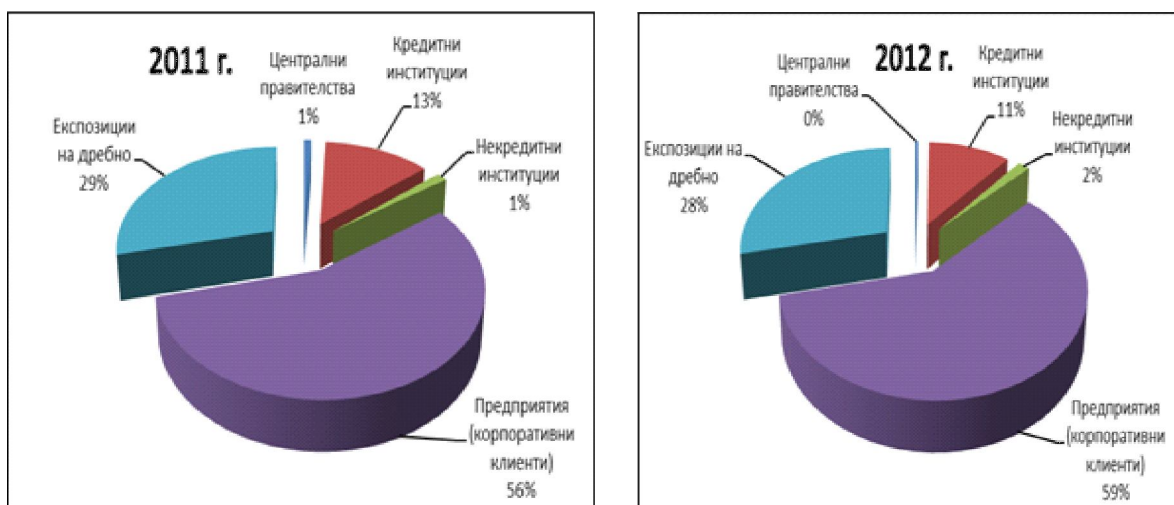
съответствие с договорените условия². Именно фокусирането само върху кредитния риск е и една от слабите страни на споразумението. Като други слабости могат да се посочат липсата на правила за унифицирано оповестяване на различните видове риск на ниво банкова система и на ниво отделна банка; разпределението на активи и прилагане на унифицирани рискови тегла, без да се вземат предвид техните конкретни индивидуални особености, което изкривява оценката на риска; липсата на метод за диференциране на позициите, които се отнасят към един и същ рисков клас.

В опит да се коригират недостатъците и непреднамерените последици от Базел I е инициран вторият Базелски стандарт Базел II. Новата рамка предоставя подходи, които са по-всеобхватни и по-чувствителни към рискове, отколкото първото споразумение, като фокусът е върху изграждане на по-опростена методика за количествено измерване и оценка на кредитния риск. Една от впечатляващите характеристики на втория акорд е възможността за многовариантност при подходите за оценяване на риска. Второто споразумение прави капиталовата рамка по-гъвкава, като дава опция на банките да изберат най-подходящия за тях модел, съобразно степента на своя риск-мениджмънт. Базел II е порицаван основно заради първия си стълб (минимални капиталови изисквания) и цикличните ефекти, които създава (присъдените рейтинги от външни агенции за кредитна оценка при стандартизирания подход и вътрешнорейтинговите системи на банките за измерване на кредитния риск при вътрешнорейтинговия подход). При Базел II възходящото икономическо развитие дава възможност за високи рейтинги, а те от своя страна водят до намаляване размера на необходимия капитал, намаляване цената на финансиране и спомагат за сключване на нови кредитни сделки. От другата страна, низходящата фаза сваля рейтинга на банките, респективно кредитите се оскъпяват, стават по-трудно достъпни, а икономическият растеж се забавя. Изводът е, че капиталовите изисквания трябва да бъдат по-големи от капитала, който е необходим според конкретната банка.

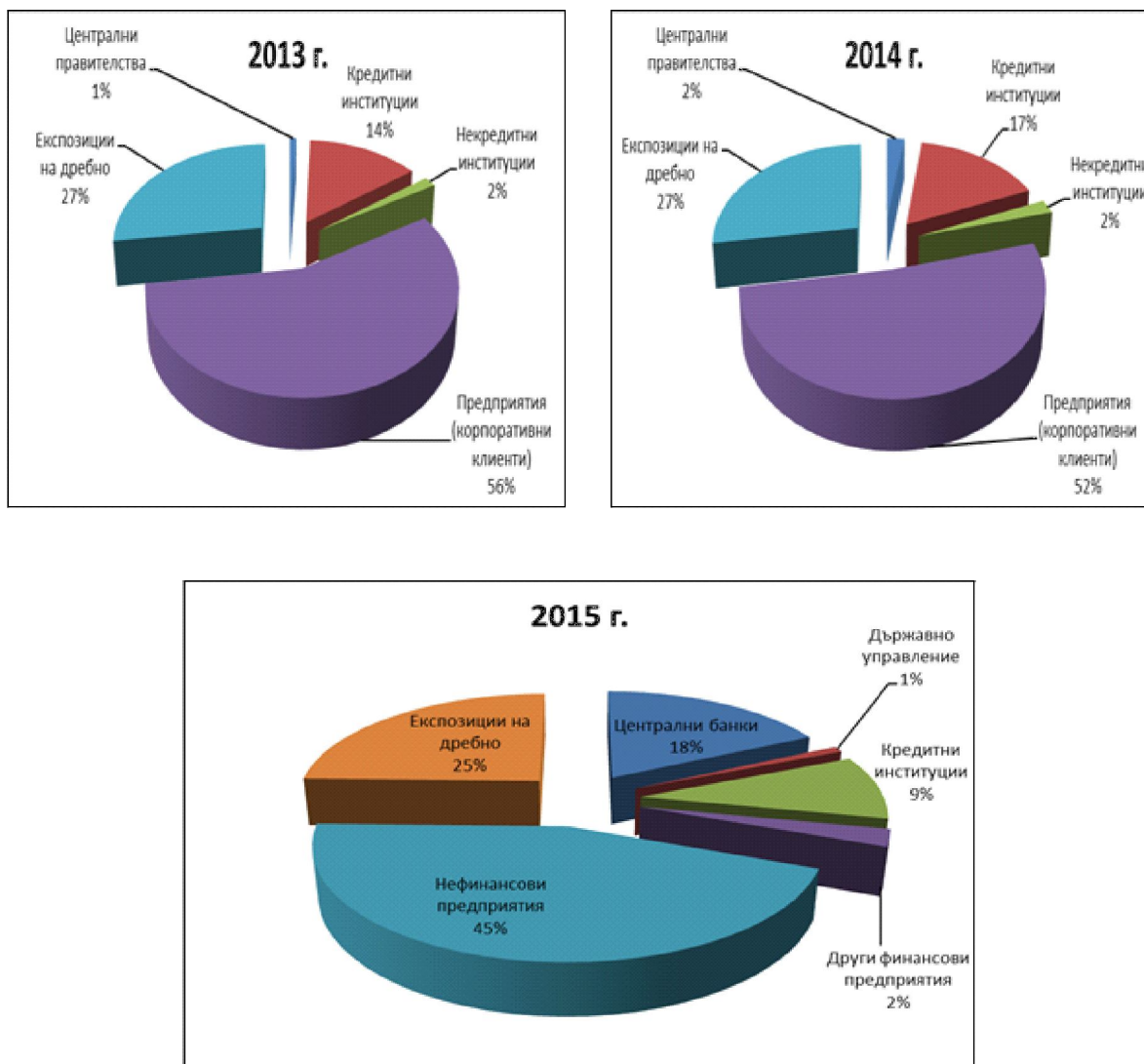
Действащото в момента споразумение Базел III надгражда и усъвършенства рамката на Базел I и Базел II. Някои от съществуващите регулации се запазват, други се променят и усъвършенстват, а редица регулации са свършено нови, свързани с актуалната финансова обстановка. Третият Базелски акорд увеличава капиталовите изисквания към банките и поставя допълнителни ограничения за ливъридж и за подобряване на ликвидността. Въвеждат се нови капиталови буфери, нови коефициенти и др. с цел усъвършенстване на капиталовата рамка, засилване регулирането, надзора и управлението на риска в банковия сектор.

Както стана ясно, кредитният риск е основен обект на анализ при международните Базелските споразумения. Той съпътства кредитните операции, които са неизменна част от банковата дейност. Те са най-доходоносните банкови операции, но и най-рисковите. Това е причина приоритетно да се следят и анализират данните за кредитната дейност на банките в световен мащаб, в т.ч. и на национално ниво.

В следващите фигури може да се проследят данните за кредитната активност на банковата система в Р България в относителна стойност за периода 2011 – 2015 г.

²Principles for the management of credit risk, Bank for International Settlement, July 1999, p. 1.

Фигура 1. Относителен дял на общия обем брутни кредити и аванси за банковата система за периода 2011 – 2015 г.

Източник: Изчисления на автора по данни от БНБ

Най-голям обем кредити (над 50%) се отпускат на корпоративните клиенти и тази тенденция се запазва за периода 2011 – 2014 г. Като цяло относителният дял на кредитите на нефинансови предприятия (предимно корпоративни кредити) намалява от 56% през 2011 г. до 45% през 2015 г.

От целия банков портфейл корпоративните кредити са носители на по-голям кредитен риск. Това се дължи на различни флукуации в бизнеса, загуба на пазари и други форсмажорни обстоятелства, а също така и заради по-големия размер на експозициите, което рефлектира върху размера на загубите за обезценка. За последните години се забелязва свиване в корпоративното кредитиране и може да се каже, че кредитирането за частния сектор продължава да бъде в застой. Това се дължи на трудния период, свързан с намаляване на новите кредити, както и работата с проблемни кредити. Кредитната експанзия на кредитите за предприятията и домакинствата, която е характерна за периода до 2010 г., който от своя страна е белязан с много висок растеж, спира. Тази продължаваща тенденция отразява проблеми с натрупаната прекомерна задлъжнялост и слабите икономически резултати, които потискат търсенето на кредити, както и нарасналото нежелание за поемане на рискове от страна на банките, които трябва да се справят със значителен обем наследени необслужвани кредити в среда на

неефективни процедури по несъстоятелност³. Общият обем на кредити остава стабилен, което означава, че новоотпуснатите кредити са заменили или рефинансирали кредити с приближаващ падеж.

При новоотпуснатите корпоративни кредити водещи са овърдрафтните и краткосрочните оборотни кредити, но същото не може да се каже за дългосрочните кредити, при които не се наблюдава трайна тенденция за увеличение. Търсенето на корпоративните кредити все пак е по-устойчиво от това на кредитите за домакинствата по време на периоди на спад в реалната икономика. По данни от някои изследвания⁴ дори при най-ниската си точка, средномесечният обем на новоотпуснатите корпоративни кредити е само 4% под дългосрочната си средна. В същото време, в най-ниската си точка новоотпуснатите кредити за домакинствата са 28% под дългосрочната си средна. Друга причина за свиването на корпоративния портфейл може да се търси донякъде и в подготовката за стрес тестовете. Нормално е кредитните институции при възможност да продадат портфейлите си с лоши кредити или активите, които стоят зад тези кредити.

Следващо място по размер на относителния дял заемат експозициите на дребно (ритейл), в чийто състав влизат потребителските кредити и жилищните ипотечни кредити на физическите лица. Тези експозиции са носители на по-малък по размер кредитен риск, основно заради по-малките си обеми. След като достигна най-ниската си точка в средата на 2010 г., ръстът на този сегмент започва бавно да се нормализира⁵, като процесът основно се наблюдава при потребителските кредити, докато новоотпуснатите ипотечни и особено овърдрафт кредити изостават. Процентът за този вид експозиции, претеглени средноаритметично, е 27,29%, като през годините е бил променлив. За ритейл експозициите се заделят колективни провизии, т.е. предполага се, че съществува някакъв процент от кредитите, които ще се влошат.

За промените в сегмента „експозиции на дребно“ способстват промените в сегментите „жилищни ипотечни кредити на ФЛ“ и „потребителски кредити“. Потребителските кредити са познати на потребителите на банкови продукти още от преди много години. За разлика от тях жилищните ипотечни кредити добиват висока популярност през последните 10–12 г. Бумът на ново строителство през годините доведе до това всяко второ домакинство да използва ипотечен кредит, което логично води до ръст в търсенето на този вид банкови заеми. Голям брой домакинства постепенно се възползват от новите възможности да получават финансиране срещу ипотека, което дава нов тласък на кредитиране, малко популярно до преди това. Данните от БНБ показват увеличение в размера на отпуснатите ипотечни кредити от 2011 г. към 2012 г., но след този период се забелязва намаляваща тенденция. Същевременно тази тенденция се запазва и при относителните дялове – спад от 14,59% през 2012 г. до 11,77% през 2015 г. Тези резултати донякъде се дължат на факта, че все повече граждани отделят по-голям ресурс самоучастие (от 30% и повече) преди покупката на жилище, респективно се нуждаят от по-малък банков ресурс.

Другият подсегмент на експозициите на дребно е „потребителски кредити“. Потребителските кредити са добре познат банков продукт и водещите причини за прибягване до него обикновено са ремонт или обзавеждане на жилище, покупка на автомобил или рефинансиране на стар кредит. Не малко са регистрираните потребителски кредити с цел доплащане на жилище. До тази стъпка се прибягва, тъй като закупуването на жилище изцяло с потребителски кредит е прекалено скъпа и неразумна практика. Нова тенденция има към застраховките срещу безработица, които са механизми на банките, чрез който те намаляват значително риска клиентите им да изпаднат в неплатежоспособност. Въпреки множеството причини за търсене на потребителски кредити данните на Централната банка показват, че търсенето на този вид кредити намалява. В абсолютен размер се наблюдават две години със стойности над 9 млрд. лв. – 2011 г. и 2013 г. За 2012 г., 2014 г. и 2015 г. се отчитат стойности под тази сума. Данните в проценти отчитат намаление през целия период, като то достига до 11,71% през последния период.

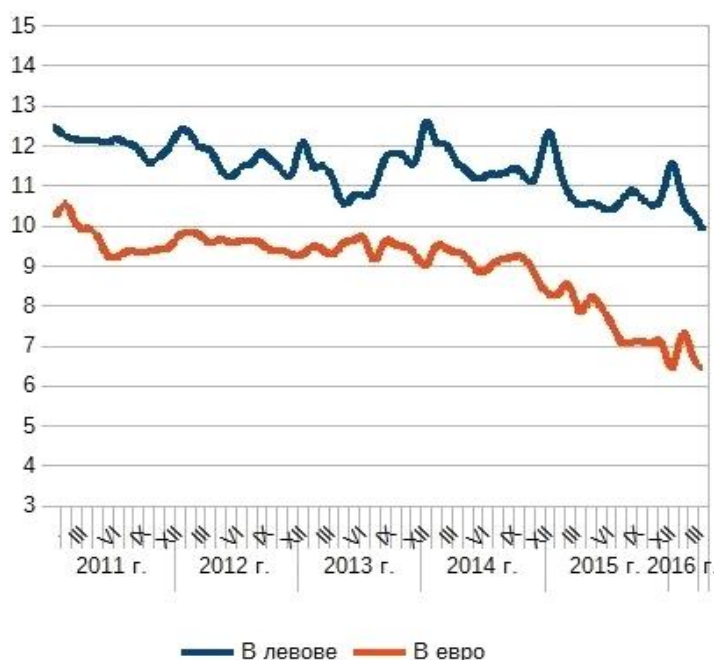
³ Европейска комисия, Доклад за България за 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси

⁴ Павлов, К. Домакинските депозити компенсират тежкото на капитали от банките майки. //Класа, бр. 986, 5 април 2011 г., с. 3.

⁵ Пак там.

С настъпването на световната икономическа криза, след 2007 г. и 2008 г. се наблюдава голям скок в лихвените нива по потребителските кредити, като те достигат до 13,48% през 2009 г. След тези високи стойности се оформя тенденция към плавно намаляване. Данните за средните лихвени проценти по потребителски кредити показват намаление в евро и лева. Намалението по лихвените проценти в чужда валута е по-осезаемо и датира от края на 2014 г. Данните за средните лихвени проценти в левове през 2015 г. очертават плавно намаляване, като през март 2016 г., за пръв път от октомври 2007 г. насам средният лихвен процент по потребителските кредити в левове спада под 10% (фиг. 2).

Лихвените нива са в корелационна връзка с риска и намаляването им може да е съпроводено с отчитане на намаляване на обезценените експозиции, както и с пазарна конкуренция. Тенденцията, която се очаква, е потребителското кредитиране да се движи с най-малки темпове, тъй като за голяма част от възникналите разходи гражданите ще използват собствени спестени средства и ще прибегват до кредит, когато нямат такива или собствените спестени средства не са достатъчни.

Фигура 2. Средни лихвени проценти по потребителски кредити в левове и евро за периода 2011 г. – март 2016 г.

Източник: Investor.bg⁶

Кредитите с бенефициенти кредитни институции са също с различни стойности през годините, като имат широк диапазон от 9% до 16%. Според Базелските стандарти този тип кредити носят по-малък риск. Най-много кредити са били отпуснати през 2014 г., докато края на изследвания период е белязан със силен спад с близо 8%.

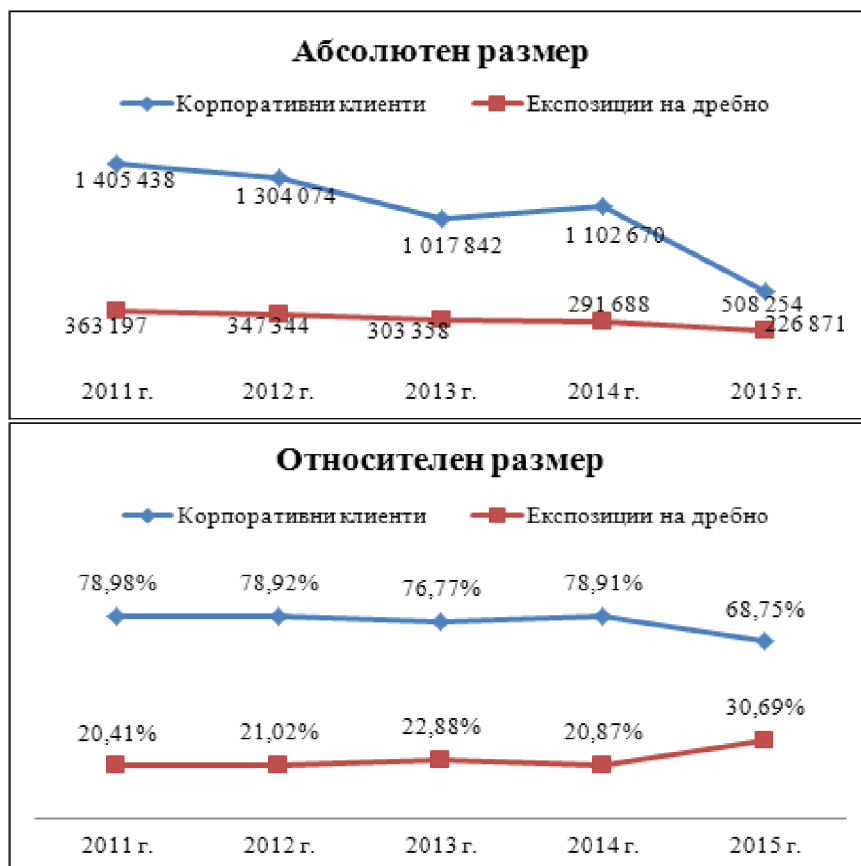
С най-малък дял отпуснати кредити са кредитите към некредитни институции, към Централните правителства и Централни банки (към 2015 г.), при които няма големи промени през разглеждания период. Тези експозиции са сравнително най-безрисковите и според Базелските стандарти на тях се дава ниско ниво на провизия, но в същото време не са доходни.

Както стана ясно, кредитната дейност на банките в България е насочена основно към две групи кредитополучатели, които формират най-голям дял (около 80–85%) от отпуснатите кредити – това са *кредитите към корпоративни клиенти и експозициите на дребно*. Тези кредити могат да се анализират от гл. т. на класификацията на рисковите им експозиции. Проблемни са експозициите,

⁶ <http://www.investor.bg/biudjet-i-finansi/333/a/lihvata-po-potrebitelskite-kredit-v-levove-sleze-do-85-godishno-dyno-215907/>

класифицирани като „необслужвани“ и „със загуба“⁷. Поради тази причина основният фокус в анализа на динамиката е насочен към тях.

За необслужваните експозиции са характерни съществени нарушения в тяхното обслужване, свързани с натрупани просрочени плащания по главницата или по лихвите със забавяне между 90 и 180 дни. Друг критерий за необслужваните експозиции е финансовото състояние на длъжника. Ако то се влоши, има риск за погасяването на задълженията.

Фигура 3. Необслужвани експозиции към корпоративни клиенти и експозиции на дребно (2011 г. – 2015 г.)

Източник: БНБ и изчисления на автора

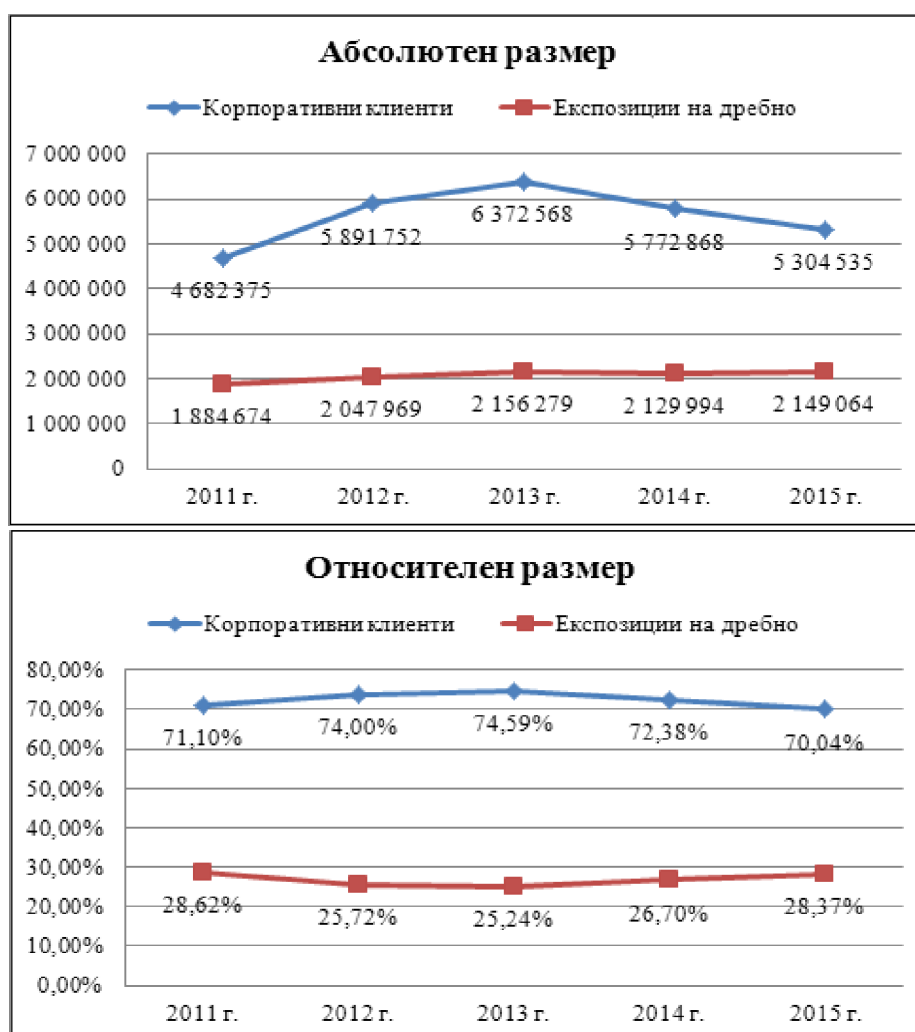
За периода 2011 – 2015 г. най-голям дял от необслужваните експозиции заемат отпуснатите кредити към корпоративни клиенти и експозициите на дребно, изобразени графично в абсолютен и относителен дял на фигура 3. За този период в абсолютен размер експозициите към корпоративните клиенти намаляват до 2013 г., след което отчитат леко увеличение през 2014 г. и драстичен спад до малко над 508 млн. лв. през 2015 г. Тенденцията на покачване и спадове се запазва и в относителните размери. За първите четири години от периода експозициите към предприятия отчитат ниво от 77–79% от общия размер на необслужваните кредити и средно десетпроцентов спад до 68,75% през 2015 г. За разлика от тях при експозициите на дребно почти през целия период се наблюдава обратна тенденция – стойностите в абсолютен размер намаляват, а в относителен се увеличават. Най-ниската стойност в абсолютна сума е през 2015 г. (над 226 млн. лв.), през която е отчетена и най-високата стойност от 30,69% в относителен размер. По отношение на потребителските кредити загубите по необслужваните експозиции намаляват през целия период и достигат най-ниска стойност от малко над 226 млн. лв. за 2015 г.

⁷ Експозиции, класифицирани като „необслужвани“ и „със загуба“, са отчетени по отменената от 01.01.2014 г. Наредба № 9 на БНБ за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск, обн., ДВ, бр.3/2008 г., посл. изм. и доп. бр. 48/2011 г.

Причината за положителния спад при двата вида необслужвани кредити може да се търси в приложението на Базелските стандарти. Базелските акорди въвеждат строги регулации по отношение на кредитирането, а банките от своя страна затыгат изискванията към кредитополучателите и подобряват нивото на събиране на просрочените задължения. Също така причината за спада на лошите кредити се дължи и на комбинацията от свито кредитиране и прочистване на портфейлите (включително и цедиране на вземанията) на банките във връзка провеждането на стрес тестове.

Рисковите експозиции, които се класифицират като загуба, са с просрочие над 180 дни. Те са експозиции, при които поради влошаване на финансовото състояние на кредитополучателя се очаква задълженията му да се класифицират като несъбираеми, независимо от частичната възстановителна стойност, която може да се реализира в бъдеще.

На фигура 4 са изобразени данните за петгодишния период 2011 – 2015 г. Рисковите експозиции, класифицирани като загуба, достигат най-високи стойности от 74–75% към корпоративните клиенти през 2012 г. и 2013 г., след което трендът показва намаление, т.е. данните в относителен и абсолютен размер се движат пропорционално, докато при експозициите на дребно се забелязва обратна зависимост – докато абсолютният размер расте, относителният дял намалява и обратното. Изключение правят само данните за 2015 г. В абсолютна стойност средният размер на загубите от отпуснатите кредити към корпоративни клиенти възлиза над 5,3 млрд. лв., а от експозициите на дребно над 2 млрд. лв.

Фигура 4. Експозиции, класифицирани като загуба към корпоративни клиенти и експозиции на дребно (2011 – 2015 г.)

Източник: БНБ и изчисления на автора

Може да се обобщи, че обемът на лошите кредити, класифицирани като „необслужвани експозиции“ за разглеждания период, се свива. Изключение прави относителният обем на експозициите към домакинства, които към края на 2015 г. бележат ръст с около 10%. Подобна тенденция се забелязва и при най-проблемите експозиции – регистрирани като загуба. Положителният аспект е свързан с намаляващото ниво на „лоши“ кредити към корпоративни клиенти от 2013 г. насам. При домакинствата, подобно на необслужваните експозиции, се усеща леко увеличение.

Като цяло за разглеждания период показателите за качеството на активите се подобряват, като съотношението на необслужваните кредити намалява през 2015 г., докато покритието на тези кредити от провизии срещу загуби по кредити се увеличава, което отразява най-вече промените в корпоративния портфейл. Относително високите капиталови буфери, изисквани от Базел III, и повишените провизии за кредитен риск осигуряват известно успокоение преди извършването на комплексната оценка на банковата система, включваща преглед на качеството на активите и стрес тест.

2. Обезценка на кредитите за периода 2011 – 2015 г.

Освен данните за кредитната активност в страната, БНБ текущо оповестява и друг важен показател във връзка с кредитния риск, а именно обезценката. Според международния счетоводен стандарт 36⁸, който регламентира обезценката на активите, загуба от обезценка на актив е сумата, с която балансовата стойност на актива, или единицата, генерираща парични потоци, надвишава неговата възстановима стойност. Целта на стандарта е да препоръча процедури, които едно предприятие да прилага, за да се увери, че активите му се отчитат по стойност, ненадвишаваща тяхната възстановима стойност.

В банковата дейност обезценката се тълкува като влошаване на качеството на даден кредит, което има вероятност да доведе до ситуация, при която банката не може да събере всички дължими суми. Тя се формира от акумулиран от банките кредитен риск и отразява изискването за справедлива стойност на кредита (способност да генерира паричен поток). За банките обезценката е свързана с провизиите, които се явяват разход и евентуална загуба. Провизиите формират резерв срещу загуби от бъдещи събития, които пък от своя страна участва при изчисляването на капиталовата адекватност на банките, използващи стандартизирания подход за кредитен риск.

Основните правила за определянето на загуби от обезценка, както стана ясно от емпиричните данни, изцяло отговарят на вече отменената Наредба № 9 за оценка и класификация на рисковите експозиции на банките и за установяване на специфични провизии за кредитен риск на БНБ. До преди нейното отпадане, рисковите експозиции на банките се оценяват и класифицират на база срока на забавата на изискуемите суми по тях, оценката на финансовото състояние на длъжника, източниците за изплащане на неговите задължения и други допълнителни критерии в четири класификационни групи (редовни експозиции; експозиции под наблюдение; необслужвани експозиции; експозиции със загуба), а рисковите стойности се установяват на 10%, 50% или 100%. Ясно дефинираната зависимост между признаване на провизии (обезценки) за кредитен риск и срока на забава на изискуемите суми отпадна от нормативните документи на БНБ след влизането в сила на Регламент № 575. Вследствие на отмяната на Наредба № 9 всяка банка следва да установява нова политика във връзка с рисковите си експозиции, както и действия за определяне обезценките за кредитен риск. В тази връзка параметърът „експозиция в неизпълнение“ може да послужи за признаване на обезценки за кредитен риск. Експозицията в неизпълнение е равна на балансовата стойност на експозицията, изчислена по приложимите счетоводни стандарти. Този параметър е своеобразен индикатор за степента на риск, до която една банка може да достигне.

Новата класификация на експозициите на банките е на „обслужвани“ и „необслужвани“. Обслужваните експозиции са тези със забава по плащането до 90 дни. Необслужваните експозиции са тези експозиции, които отговарят на следните изисквания⁹:

⁸ МСС 36, параграф 6, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г., Регламент (ЕО) № 1126/2008.

⁹ Официален вестник на Европейския съюз, L48 от 20 февруари 2015 г.

- съществени експозиции, които са в просрочие повече от 90 дни;
- смята се, че без реализиране на обезпечение е малко вероятно длъжникът да изплати изцяло своите кредитни задължения, независимо от наличието на просрочена сума или броя на дните на просрочието.

Експозициите се категоризират за целия си размер и без да се взема предвид наличието на обезпечение в съответствие с Регламент № 575¹⁰, а именно на базата на две условия или поне едно от тях. Първото условие е длъжникът да е в просрочие над 90 дни по съществена част от кредитното си задължение (или 180 дни, ако става дума за експозиции, обезпечени с жилищен имот или търговски недвижим имот на МСП). Второто условие е да съществува малка вероятност длъжникът да изплати своите задължения в цял размер.

Разпоредбите на европейския регламент гласят, че размерът на обезценките по кредитите (провизиите) следва да изчислява според изискванията на международните счетоводни стандарти. От текста на действащия в момента МСС 39¹¹ се разбира, че финансов актив или група от финансови активи се считат за обезценени и са възникнали загуби от обезценка, когато и само когато са налице обективни доказателства за обезценка, произхождащи от едно или повече събития, които са настъпили след първоначалното признаване на актива (събитие “загуба”) и когато това събитие загуба (или събития) има ефект върху очакваните бъдещи парични потоци от финансовия актив или от групата финансови активи, които могат да се оценят надеждно. Видно е, че този стандарт съдържа само писмена формулировка на преценката за обезценка, но не и конкретен алгоритъм или коефициент за оценяване и признаване. Действащите текстове на МСС 39, а именно, че признаването на обезценки за кредитен риск е по преценка на висшето ръководство на банката, засилват нуждата от разработване и прилагане на адекватен модел за признаване на загуби от обезценки за експозиции в неизпълнение в търговските банки. Очаква се това да се случи с въвеждането на новия МСФО 9 *Финансови инструменти*, който Европейската комисия прие на 22 ноември 2016 г.¹² На този етап МСФО 9 не съдържа постановки за обезценките на финансовите активи и препраща към МСС 39. Голямата роля на МСФО 9 е свързана с установяване принципите за финансово отчитане на *финансовите активи* и *финансовите пасиви* с цел предоставяне на уместна и полезна информация на ползвателите на финансови отчети във връзка тяхната оценка на размера, времевите параметри и несигурността на бъдещите парични потоци на предприятието. Също така новият стандарт има за цел да приложи нов модел за обезценката на финансовите инструменти. Предвижда се методология за обезценка, която е базирана на модел на очаквани загуби, а не както досегашната – на претърпени загуби. Очаква се очакваните загуби да отразяват оценката на риска, а тя от своя страна да отразява вероятността за неизпълнение, загубата при неизпълнение и стойността на експозицията при неизпълнение.

Европейският парламент¹³ признава, че МСФО 9 представлява подобрене на МСС 39 заради преминаването от модел на обезценка с „възникнали загуби“ към модел на обезценка с „очаквани загуби“. Също така приветства текущата оценка от страна на ЕБО на въздействието на МСФО 9 върху банки в ЕС, насочена към по-добро разбиране на неговото въздействие върху изискуемите собствени средства, взаимодействието с други пруденциални изисквания и начина, по който институциите се подготвят за прилагането на МСФО 9. Европейският парламент отбелязва, че банките, които използват стандартизирания подход, вероятно ще бъдат най-силно засегнати от намаляването на базовия собствен капитал от първи ред и призовава до края на 2017 г. да се предложат подходящи мерки в пруденциалната рамка. Очаква се новият МСФО 9 да влезе в сила за годишни периоди, започващи на 1 януари 2018 г.

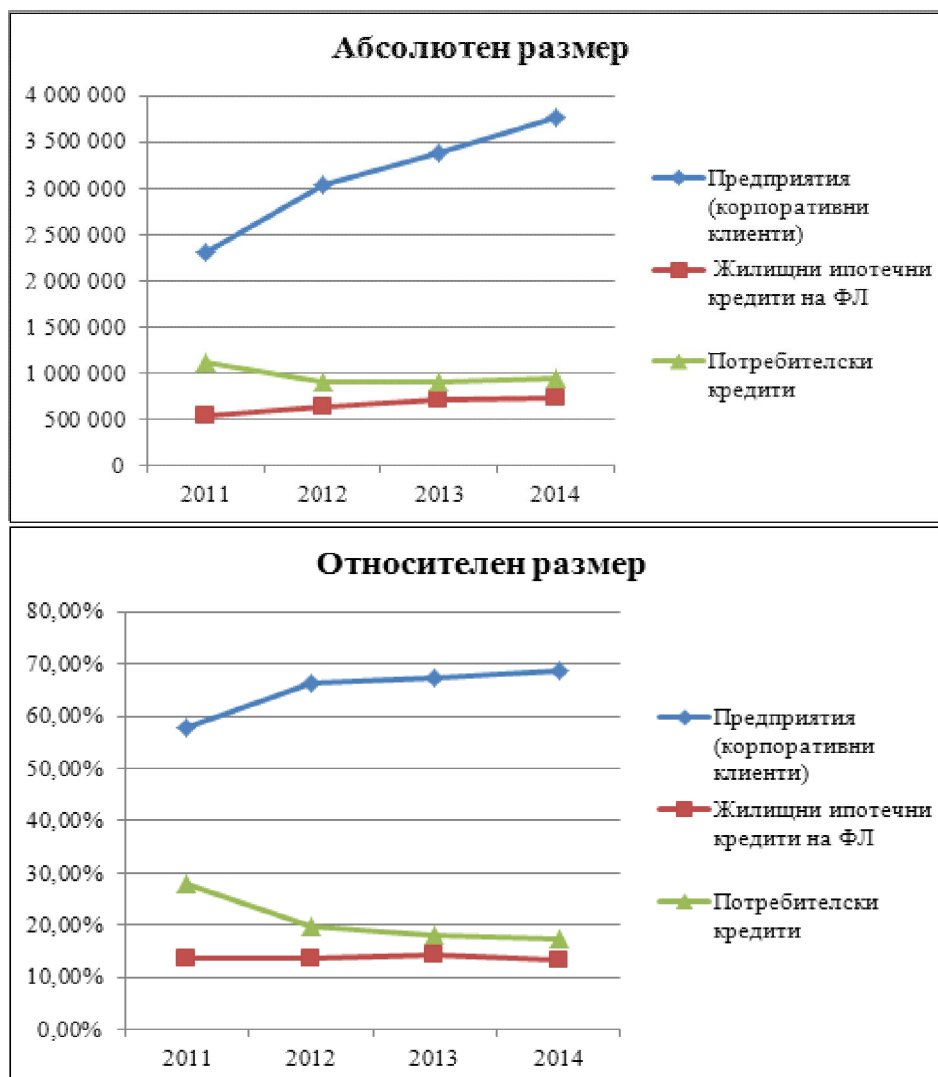
¹⁰ **Чл. 178**, Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012.

¹¹ МСС 39, параграф 59, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г. Регламент (ЕО) № 1126/2008.

¹² МСФО 9, Официален вестник на Европейския съюз, L323 от 29 ноември 2016 г., Регламент (ЕС) 2016/2067

¹³ Резолюция на Европейския парламент относно международните стандарти за финансово отчитане: МСФО 9 от 30.09.2016 г. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2016-1060+0+DOC+XML+V0//BG>>

Оценяването на кредитния риск е тясно свързано с необходимостта от признаване на провизии (обезценки по кредити). Провизиите играят важната роля на индикатор, тъй като дават информация за банковия профил по отношение на кредитния риск (включително качеството на кредитните експозиции), а тази информация е важна и за оценката на общата сигурност и стабилност както на ниво търговска банка, така и за цялата банковата система. Поради тази причина тяхното строго законово следене, отчитане и оповестяване са от изключително значение. На фигура 5 са проследени данните за обезценка на банковата система до от 2011 г. до 2014 г.

Фигура 5. Обезценка на брутните кредитите и авансите за банковата система за периода 2011 – 2014 г. (съгласно МСС 39)

Източник: БНБ и изчисления на автора

Отново най-големи стойности се отчитат при предприятията и домакинствата. Банките заделят най-голямо количество провизии за кредитите с най-голям дял в кредитните портфейли, а именно корпоративните клиенти – тяхната провизираност до 2014 г. е със стойности от над 58% до близо 69%. По-малко количество заделени провизии от 30% до 42% има за експозициите на дребно. От тях по-голям дял заемат обезценките по потребителски кредити, като стойностите са най-високи през 2011 г. През следващите години е отчетено понижаване. Обезценките в абсолютен размер по сегмента „жилищни ипотечни кредити на ФЛ“ се увеличават до 2014 г., а в относителен се забелязват периоди и на увеличаване, и на намаляване. Може да се обобщи, че формираните провизии в банковата система нарастват. Това до голяма степен корелира с поемания от банките риск и показва, че те се пре-застраховат спрямо експозициите си, особено спрямо тези, носещи по-голям риск.

За 2015 г. данните от сайта на БНБ (таблица 1) показват натрупаните към 31.12.2015 г. обезценки по кредитите и авансите в банковата система.

Таблица 1. Обезценка на брутните кредити и авансите за банковата система, натрупани към 31.12.2015 г. (съгласно МСС 39)

Позиция	/хил.лв./
Кредити и аванси	-5 680 929
Централни банки	-133
Държавно управление	-1 546
Кредитни институции	-4 739
Други финансови предприятия	-68 761
Нефинансови предприятия	-3 934 210
Домакинства	-1 671 540
▪ Жилищни ипотечни кредити	-540 321
▪ Потребителски кредити	-894 272

Източник: БНБ

Заклучение

В заключение може да се обобщи, че кредитите, отпускани към корпоративни клиенти, носят най-голям риск на банките. В последните години този риск е по-малък, тъй като се забелязва свиване в корпоративното кредитиране. Към края на 2015 г. се създава добра възможност кредитните институции да продадат портфейлите си с лоши кредити или активите, които стоят зад тези кредити във връзка с подготовката за стрес тестовете. По този начин в края на 2015 г. се сключва рекордна сделка, в която Пощенска банка продаде портфейл от задължения по кредити и кредитни карти на физически лица за 280 млн. лв., в началото на 2017 г. Уникредит Булбанк продаде на колекторската фирма „Агенция за събиране на вземания”, дъщерно дружество на норвежкия B2Holding, лош кредитен корпоративен портфейл за близо 182 млн. лв.

По отношение на експозициите на дребно, бумът на ново строителство през годините води до все по-честото използване на ипотечни кредити, които показват променлива тенденция – от периоди на силно търсене до периоди с по-малко търсене вследствие на по-големия ресурс самоучастие, което гражданите отделят. За разлика от тях търсенето на потребителски кредити за разглеждания период бележи само спад. Донякъде това се обяснява и с големия скок в лихвените равнища по потребителски кредити. Проблемното звено остават експозициите със загуба, които към края на периода бележат ръст.

С хармонизирането на националното ни банково законодателство в съответствие с изискванията на новата регулаторна рамка на Европейския съюз и с влизането в сила на Регламент (ЕС) 575/2013, от 1 януари 2014 г. отпадна ясно определената зависимост между признаване на провизии (обезценки) за кредитен риск и срока на забава на изискуемите суми от нормативната база на Централната банка в лицето на Наредба № 9. Имплементирането на третия Базелски акорд Базел III изисква търговските банки в България да поддържат няколко нови капиталови буфера, а именно: предпазен капиталов буфер (Capital Conversion Buffer), антицикличен капиталов буфер (Countercyclical Buffer), буфер за глобална системно значима институция – ГСЗИ (Buffer for Global Systemically Important Institutions), буфер за друга системно значима институция – ДСЗИ (Buffer for Other Systemically Important Institutions) и буфер за системен риск (Systemic Risk Buffer). Тези буфери ще формират резерви срещу различни рискове, застрашаващи банковата дейност, и с тях БНБ ще компенсира досегашните специфични провизии за кредитен риск.

Очакваните промени във връзка новия стандарт МСФО 9 ще наложат някои промени в дейността на банките, което ще се отрази и при оценяването на кредитния риск. В тази връзка предстои съществено подобрение на процедурите за класификация и обезценка, разработване на алгоритми, в т.ч. и тяхната верификация, както и изготвяне на допълнителни информационни масиви с оглед наблюдението на динамиката за различни периоди. Като по-важни моменти от цялостната работа по имплементирането на МСФО 9 се очертават:

– Разработване на процедури за класификация, съобразно изискванията на новия стандарт, като фокусът при класификация на експозиция като необслужване е върху кредитоспособността, а не дали е претърпяна загуба. Обхватът на процедурите включва както кредити, така и дългови ценни книжа, кредитни ангажименти, финансови гаранции (експозиции извън търговския портфейл на банките). Освен това актуализираните процедури трябва да включат начина на взаимодействие на необслужваните експозиции с мерките за реструктуриране, което оказва влияние върху класификацията на експозициите в зависимост от етапа на тяхното прилагане и естеството им.

– Обновяване и допълване на банковите информационни системи с цел прецизиране параметрите за реализация на промени в технологията за „класификация и обезценка“, в съответствие с регулаторните изисквания за класификация на експозициите и изискванията на приложимата счетоводна рамка по отношение на изчисляване на провизии за обезценка. За целта много банки ще се наложи да адаптират информационните си системи с цел прилагане на количествени индикатори и прагове като индикатори за обезценка, както и прилагане на колективната обезценка, вкл. и за експозиции с просрочие под 30 дни.

– Обособяване на нова банкова платформа съобразно регламентите на МСФО 9.

– Въвеждане на нови обекти и програмни интерфейси, определяне наличието на индикатори за обезценка (IO) и определяне на индивидуалните размери на обезценка за индивидуално значими експозиции.

ЛИТЕРАТУРА

1. Европейска комисия, Национален доклад за България за 2015 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси. // *Evropeyskakomisija, Natsionalen doklad za Bulgariaza 2015 g., vklyuchvasht zadalbochen pregled otnosno predotvratyavaneto i korigiraneto na makroikonomichestkite disbalansi.*

2. Европейска комисия, Доклад за България за 2016 г., включващ задълбочен преглед относно предотвратяването и коригирането на макроикономическите дисбаланси. // *Evropeyska komisija, Doklad za Bulgariaza 2016 g., vklyuchvasht zadalbochen pregled otnosno predotvratyavaneto i korigiraneto na makroikonomichestkite disbalansi.*

3. МСС 36, параграф 6, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г., Регламент (ЕО) № 1126/2008. // *MSS 36, paragraf 6, Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz, L320 ot 29 noemvri 2008 g., Reglament (EO) № 1126/2008.*

4. МСС 39, параграф 59, Официален вестник на Европейския съюз, L320 от 29 ноември 2008 г., Регламент (ЕО) № 1126/2008. // *MSS 39, paragraf 59, Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz, L320 ot 29 noemvri 2008 g., Reglament (EO) № 1126/2008.*

5. Официален вестник на Европейския съюз, L48 от 20 февруари 2015 г. // *Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz, L48 ot 20 fevruari 2015 g.*

6. МСФО 9, Официален вестник на Европейския съюз, L323 от 29 ноември 2016 г. Регламент (ЕС) 2016/2067. // *MSFO 9, Ofitsialen vestnik na Evropeyskia sayuz, L323 ot 29 noemvri 2016 g. Reglament (ES) 2016/2067.*

7. Регламент (ЕС) № 575/2013 на Европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012. // *Reglament (ES) № 575/2013 na Evropeyskia parlament i na saveta ot 26 yuni 2013 godina otnosno prudentsialnite iziskvania za kreditnite institutsii i investitsionnite posrednitsi i za izmenenie na Reglament (ES) № 648/2012.*

8. Резолюция на Европейския парламент относно международните стандарти за финансово отчитане: МСФО 9 от 30.09.2016 г. <<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+MOTION+B8-2016-1060+0+DOC+XML+V0//BG>> // *Rezolyutsia na Evropeyskia parlament otnosno mezhdunarodnite standarti za finansovo otchitane: MSFO 9 ot 30.09.2016 g.*

9. **Павлов, К.** Домакинските депозити компенсират теглението на капитали от банките майки. // *Класа, бр. 986, 5 април 2011 г. // Pavlov, K. Domakinskite depoziti kompensiraha tegleneto na kapitali ot bankite mayki. // Klasa, br. 986, 5 april 2011 g.*

10. Principles for the management of credit risk, Bank for International Settlement, July 1999.

11. www.bnb.bg

12. <http://www.investor.bg/biudjet-i-finansi/333/a/lihvata-po-potrebitelskite-kreditni-v-levove-sleze-do-85-godishno-dyno-215907/>